

Ιόνιο Πανεπιστήμιο

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Εργασία στο Πτυχιακό Μάθημα II

Ζητήματα Θεωρίας της Βυζαντινής Μουσικής

Ονοματεπώνυμο: Ευθυμία Κωστογιαννοπούλου

A.M.: M2006025

Διδάσκων: Κος Δ. Γιαννέλος

Ημερομηνία: Σεπτέμβριος 2017

Περιεχόμενα

Εισαγωγή

Παρουσίαση του θέματος σελ.3

Βυζαντινή Παρτιτούρα

Αρίθμηση ποιοτικού κειμένου σελ.4

Τα γένη της μελωδίαςσελ.5

Εναλλαγές των ήχωνσελ.5

Ακρόαση

Ατάκεςσελ. 6

Έκταση μελωδίαςσελ. 6

Μελίσματασελ.6-7

Δεσπόζοντες φθόγγοισελ.8

Χρονική αγωγήσελ.9

Ερμηνεία ανάλογα με το γένος.....σελ.9

.

Συμπέρασμα

Σύγκριση μεταξύ των δύο ψαλτών.....σελ.10

Βιβλιογραφία.....σελ.11

Καταγραφή-Μεταγραφή.....σελ.12-21

Εισαγωγή

Λίγα λόγια

Η παρούσα εργασία αποτελεί μουσική μεταγραφή βυζαντινής παρτιτούρας σε ευρωπαϊκή, καθώς και μουσική καταγραφή δυο συγκεκριμένων ψαλτών. **Σκοπός της είναι:**

Από τη μουσική μεταγραφή της βυζαντινής παρτιτούρας, να μεταφέρει όσο το δυνατόν πιο πιστά τα διαστήματα και τις τονικότητες στο πεντάγραμμο

και

Από τη μουσική καταγραφή των ψαλτών, να καταφέρει να κατανοήσει την κάθε ερμηνεία, να την επεξεργαστεί και να την αποδώσει στο πεντάγραμμο. Αλλά και να εξετάσει την κάθε ερμηνεία με μια βαθύτερη ματιά, επικεντρώνοντας στο ύφος, την έκφραση και στο στυλ του κάθε ερμηνευτή.

Η βυζαντινή παρτιτούρα αφορά το τροπάριο Εωθινόν ΣΤ΄. Τα τροπάρια αυτά ονομάζονται Εωθινά Δοξαστικά. Λειτουργικά ανήκουν στην ακολουθία του Όρθρου. Ψάλλονται πριν τη δοξολογία και μετά τα πασαπνοάρια. Το παρόν τροπάριο είναι στον Ήχο Πλάγιο του Β΄, με βάση τον φθόγγο Πα και ανήκει στο χρωματικό γένος. Συγκεκριμένα ο ήχος Πλάγιος του Β΄, ανήκει στο σκληρό χρωματικό γένος. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του γένους αυτού, που ανήκει ο συγκεκριμένος ήχος, είναι το πένθιμο και λυπητερό ύφος, που αποδίδεται μέσα από τα συγκεκριμένα διαστήματα, δημιουργώντας ανάλογα συναισθήματα.

Με βάση την βυζαντινή παρτιτούρα:

1. Οι συλλαβές του ποιητικού κειμένου αριθμήθηκαν με γνώμονα τις μαρτυρίες του ήχου και είναι οι εξής :

ΕΩΘΙΝΟΝ ΣΤ' Ἦχος πλ. β'

Ἡ ὄντως εἰρήνη σύ Χριστέ, πρὸς ἀνθρώπους Θεοῦ, 15
εἰρήνην τὴν σὴν διδούς, μετὰ τὴν Ἐγερσιν Μαθηταῖς, 16
εμφόβους ἐδείξας αὐτούς, δόξαντας πνεῦμα ὁρᾶν, 15
ἀλλὰ κατέστειλας τὸν ταραχὸν αὐτῶν τῆς ψυχῆς, 15
δείξας τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας σου, 10
πλὴν ἀπιστούντων ἔτι, τῇ τῆς τροφῆς μεταλήψει, 15
καὶ διδαχῶν ἀναμνήσει, διήνοιξας αὐτῶν τὸν νοῦν, 16
τοῦ συνιέναι τὰς Γραφάς, 8
οἷς καὶ τὴν Πατρικὴν ἐπαγγελίαν καθυποσχόμενος, 17
καὶ εὐλογήσας αὐτούς, διέστης πρὸς οὐρανόν. 14
Δίῳ σὺν αὐτοῖς προσκυνούμεν σε, Κύριε δόξα σοι. 16

2. Η μελωδία του τροπαρίου έχει χρωματικά και διατονικά τμήματα. Εναρμόνια δεν υπάρχουν. Οι εναλλαγές των γενών από χρωματικό σε διατονικό και αντίστροφα γίνονται με βάση τις φθορές.

Δη Διατονική φθορά

Δη Χρωματική φθορά

Στην παρτιτούρα μεταγραφής της βυζαντινής παρτιτούρας, που αφορά τα πρώτα πεντάγραμμα από κάθε σύστημα με την σχετική αρίθμηση, θα βρείτε σημειωμένα τα τμήματα:

Με **πράσινο** χρώμα: **Χρωματικό γένος**

Με **φούξια** χρώμα: **Διατονικό γένος**

3. Οι εναλλαγές των ήχων γίνονται στα εξής σημειωμένα τμήματα:

Με **γαλάζιο** χρώμα: Ήχος τέταρτος, βάση τον φθόγγο Δι, διατονικό γένος που στηρίζεται στο παρακλάδι του τον ήχο Αγία.

Με **κόκκινο** χρώμα: Χαμηλό τετράχορδο του πλάγιου Β΄

Με **μώβ** χρώμα: Οξύ τετράχορδο του πλάγιου Β΄, το οποίο πολλές φορές είναι διατονικό.

Ακρόαση:

6. Οι ατάκες παρατηρούνται στις καταλήξεις των φράσεων. Οι ψάλτες μέσω των παύσεων, ο πρώτος με μικρότερης και ο δεύτερος με μεγαλύτερης διάρκειας παύσης, δημιουργούν την τελεία θα λέγαμε στις προτάσεις του ποιητικού κειμένου. Με αυτό τον τρόπο δίνουν έμφαση στην έναρξη της καινούργιας φράσης (ατάκα).

7. Έκταση κομματιού και η σειρά των φθόγγων που χρησιμοποιούνται είναι οι εξής: ντο-ψηλό μι

Νη, Πα, Βου, Γα, Δι, Κε, Ζω, Νη' , Πα' , Βου'

*Στο διατονικό γένος ο φθόγγος Ζω, όταν ανέβει η μελωδία μέχρι τον Ζω είναι βεβαρυμένος (Σι ύφεση), ενώ όταν ανέβει πάνω από το Ζω είναι φυσικός (Σι). Στην κατάβαση της μελωδίας, ο Ζω είναι βεβαρυμένος (Σι ύφεση)

8. Τα μελίσματα και ποικίλματα των φθόγγων αποδίδονται μέσα από την ερμηνεία των χαρακτήρων ποιότητας. Όπως:

- Πεταστή με κλάσμα

Χαρακτηριστικά: Ανάβαση και κατάβαση φωνής (πέταγμα)- Ποίκιλμα

- Ψηφιστόν

Χαρακτηριστικά: Τόνισμα συλλαβής

- Σύνδεσμος

Χαρακτηριστικά: Ελαφρύ κυματισμό της φωνής, ενώνοντας δυο χαρακτήρες ποσότητας

- Ομαλόν

Χαρακτηριστικά: Κυματισμό της φωνής προσεγγίζοντας τον οξύτερο φθόγγο

- Βαρεία

Χαρακτηριστικά: Έντονο τονισμό στον χαρακτήρα ποσότητας που ακολουθεί

- Αντικένωμα

Χαρακτηριστικά: Τίναγμα φωνής προς τα πάνω στην άρση

- Αντικένωμα με απλή

Χαρακτηριστικά: Ελαφρύ κυματισμό της φωνής στο δεύτερο χρόνο

Επιπλέον:

Κατά την ακρόαση των ψαλτών εντοπίζεται μελισματική γραμμή, που χρησιμοποιείται κι από τους δυο ψάλτες, που όμως δεν ανήκει στην παρτιτούρα. Ίσως προκύπτει από την προφορική παράδοση. Παρατηρείται στις καταλήξεις των φράσεων

9. Οι φθόγγοι που επιμένουν οι ψάλτες είναι οι δεσπόζοντες φθόγγοι του Πλάγιου Β'.

Στο χρωματικό γένος Πα, Δι, Κε

Στο διατονικό γένος Δι, Κε, Νη

Οι προηγούμενοι φθόγγοι από τους δεσπόζοντες φθόγγους επιδέχονται έλξη προς τους δεσπόζοντες φθόγγους. Π.χ. Στο Πλάγιος του Β' ο Νη έλκεται προς τον Πα, ο Γα έλκεται στο Δι.

Απαντήσεις

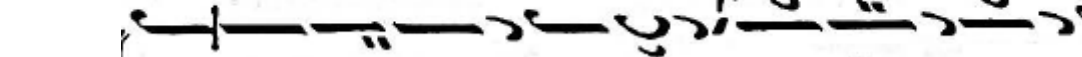
1. Στο 1^ο ψάλτη δεν παρατηρούνται αλλαγές στην χρονική αγωγή. Είναι πιστός στο ρυθμό καθ' όλη την διάρκεια της ερμηνείας του, εκτός από ένα μεμονωμένο σημείο που καθυστερεί (συλλαβή "εν φό..")
Ο 2^{ος} ψάλτης φαίνεται αισθητά οι αλλαγές στη χρονική αγωγή. Δεν ακολουθεί το ρυθμό πιστά και παρατηρείται ότι κάνει μεγάλες παύσεις στις μαρτυρίες.
2. Η ερμηνεία των ψαλτών είναι φυσικό διαφοροποιείται στις εναλλαγές των γενών, από χρωματικό σε διατονικό και αντίστροφα, λόγω των διαφορετικών διαστημάτων, που περιέχουν τα τετράχορδα και λόγω του ύφους και του ήθους του κάθε γένους και κάθε ήχου, π.χ. διασταλτικό- πένθιμο- εύθυμο.
3. Το ποιητικό κείμενο επηρεάζει την ερμηνεία, γιατί η ψαλτική τέχνη έχει δημιουργηθεί για να υπηρετεί το κείμενο και όχι σαν αυτοσκοπό την μουσική. Επομένως μέλος και λόγος είναι άρρητα συνδεδεμένα μεταξύ τους.
4. Δεν υπάρχουν χρήση διαστημάτων εκτός κλίμακας.

Συμπέρασμα

Ο 1ος ψάλτης στο σύνολο της ερμηνεία του παρατηρείται πιστός στην βυζαντινή παρτιτούρα. Σταθερή και πιστή η ερμηνεία του στην χρονική αγωγή από την αρχή έως το τέλος. Τονικά ξεκινά σχετικά από χαμηλή βάση. Η ποικιλματική του συμπεριφορά εμφανίζεται ενεργή. Το ύφος του τείνει προς το λεγόμενο αγιορίτικο ύφος και το ηχόχρωμα του είναι εκκλησιαστικό. Ο 2ος ψάλτης δεν ήταν τόσο πιστός στην παρτιτούρα και διαφοροποιείται στο σύνολο της ερμηνείας του αρκετά από τον 1ο ψάλτη. Σημαντική διαφορά παρατηρείται στην χρονική του αγωγή με αρκετές μεγάλες παύσεις. Ίσως για να παίρνει αναπνοές, χαρακτηριστικό που θα μπορούσε να ερμηνευθεί σε απειρία ή λανθασμένη τεχνική αναπνοής του ψάλτη. Ξεκινά από υψηλότερη βάση σε σχέση με τον 1ο ψάλτη. Η δραστηριότητα των σημαδιών έκφρασης και η ποικιλματική του συμπεριφορά διακρίνεται ελλιπής σε αναλογία με τον 1ο ψάλτη. Ωστόσο κάνει και κάποιες εκτελέσεις χαρακτήρων ποιότητας που δεν αναγράφονται στην παρτιτούρα. Ίσως είναι επηρεασμένος και οι εκτελέσεις αυτές προέρχονται από προφορική παράδοση. Δεν είναι ξεκάθαρο το ύφος που ακολουθεί. Τείνει να ξεφεύγει από τα διαστήματα της παρτιτούρας. Σημαντικό χαρακτηριστικό του 2ου ψάλτη ότι στο απήχημα δεν λέει το τελευταίο Σ (Νε ε χε α α νές) , ενώ ο 1ος το αποδίδει ολοκληρωμένο. Ομοιότητα και των δυο ψαλτών είναι η μελισματική γραμμή στις καταλήξεις, που είναι επηρεασμένη από την αγιορίτικη μουσική παράδοση. Έν κατακλείδι, η ερμηνεία του 1ου ψάλτη μας παραπέμπει σε έναν έμπειρο ψάλτη, ενώ η ερμηνεία του 2ου ψάλτη θα την χαρακτηρίζαμε ως μια απλή εκτέλεση.

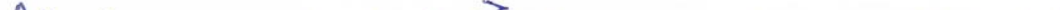
Βιβλιογραφία

- Egon Wellesz, *A history of Byzantine music and hymnography*, β' έκδ. (Oxford: Clarendon Press, 1961)
- Δ. Γ. Παναγιωτόπουλος, *Θεωρία και Πράξεις της βυζαντινής εκκλησιαστικής μουσικής* έκδοσις έβδομη (Αθήνα: Εκδόσεις Σωτήρ, 2003)
- Χρύσανθος ο εκ Μαδυτών, *Θεωρητικόν μέγα της μουσικής*, (Τεργέστη: 1832)
- Γεώργιος Παπαδόπουλος, *Ιστορική επισκόπησις της βυζαντινής εκκλησιαστικής μουσικής από των αποστολικών χρόνων μέχρι των καθ' ημάς (1-1900 μ.Χ.)* (Κατερίνη: Εκδόσεις Τέρτιος)
- Γρ. Στάθης, *Τα χειρόγραφα βυζαντινής μουσικής / Άγιον Όρος τόμος Α'* (Αθήνα: Ίδρυμα Βυζαντινής μουσικολογίας, 1975)
- Κυριάκος Φιλοξένης, *Λεξικόν της Ελληνικής Εκκλησιαστικής Μουσικής*, (Κωνσταντινούπολη: 1868)

1.

ὁ οὐτως εἰρηγῇ σου Χρὶς στε πρὸς ἀν

Ψάλτης
1

ὁ ὁ οὐτως εἰ ρῆ νῆ σου Χρὶ εἰ στε πρὸς ἀν

Ψάλτης
2

Ευρωπαϊκό
Μουσικό
Windows.

Ὁ οὐρανὸς εἰρήνην ἔσται πρὸς αὐτὸν

2.

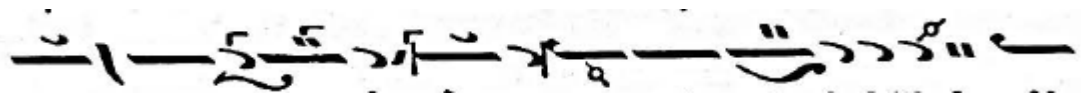
ω ω ω π ρ υ θ ε ε ε α ι ρ η η νη

Ψάλτης
1

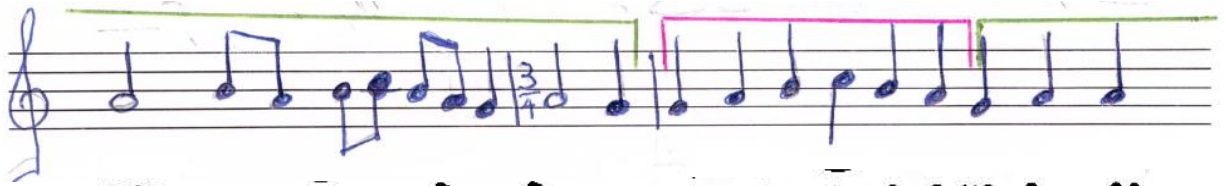
ὁ ὠ ὠ πς θε ε ε σ ει ρη η γην

Ψάλτης
2

Ἦρω ὠ ὠ πῦ ρε θε ε ε υ ει ρῆ η γῆν

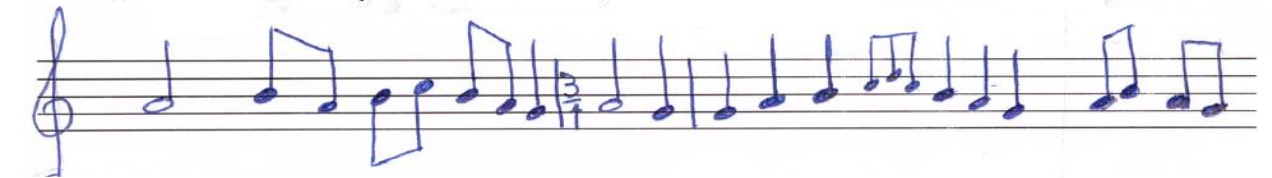

3.

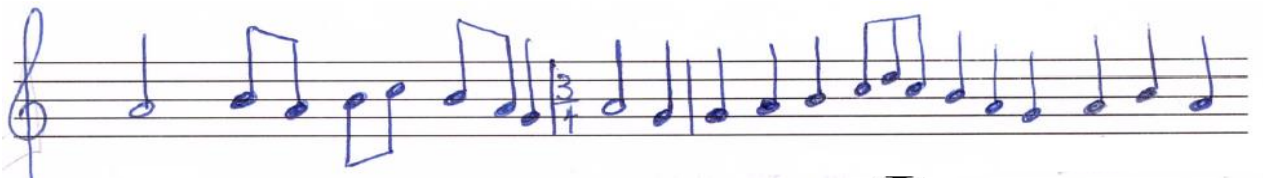
την ση ην δι δως με τα την ε ε ε γε ε ερ

Ψάλτης
1

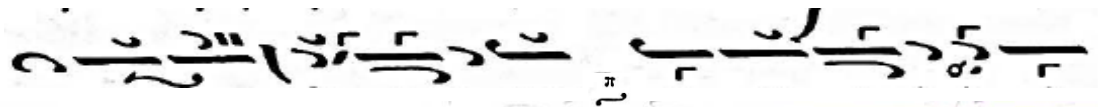

την ση ην δι δως με τα την ε ε ε γε ε ερ

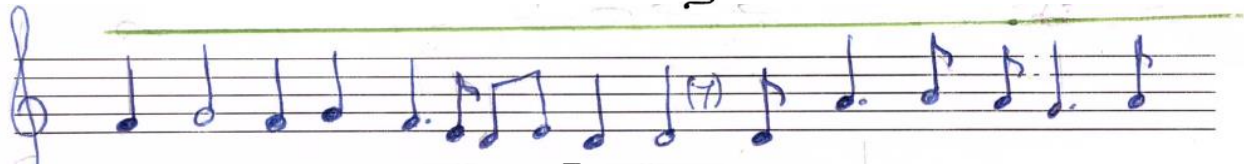
Ψάλτης
2

την ση ην δι δως με τα την ε ε ε γε ε ερ

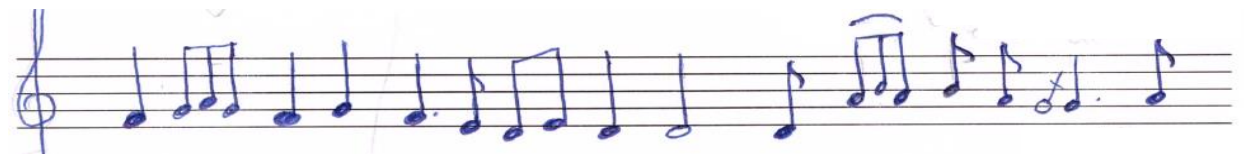

4.

σιν μα α θη η η ταις εμ φο ο ο ο ο

Ψάλτης
1

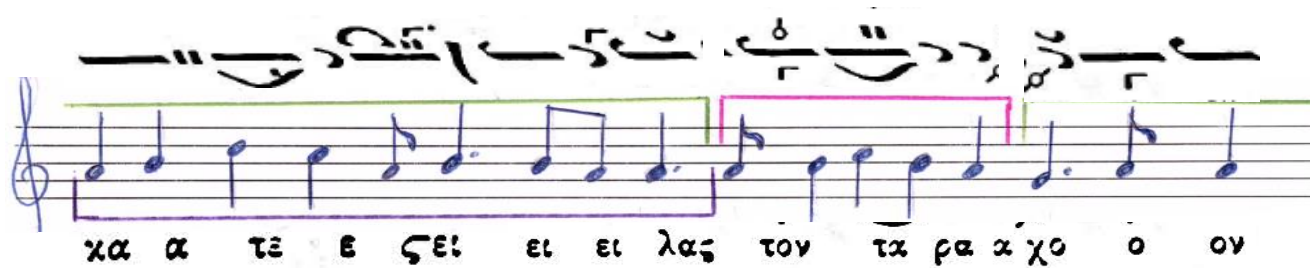
σιν μα α θη η η ταις εμ φο ο ο ο ο

Ψάλτης
2

σιν μα α θη η η ταις εμ φο ο ο ο ο

7.

Ψάλτης

1

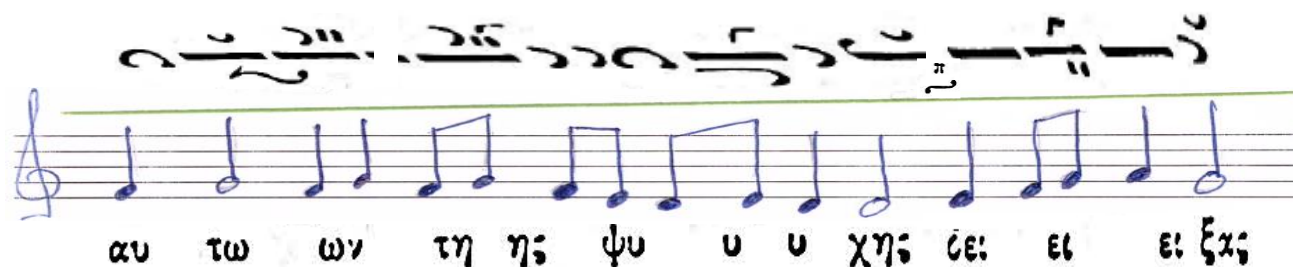

Ψάλτης

2

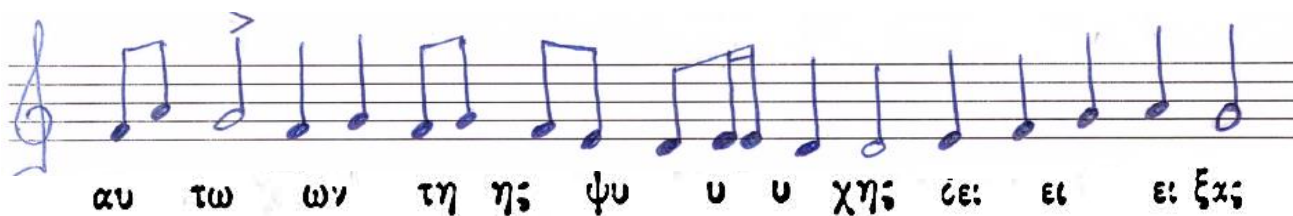

8.

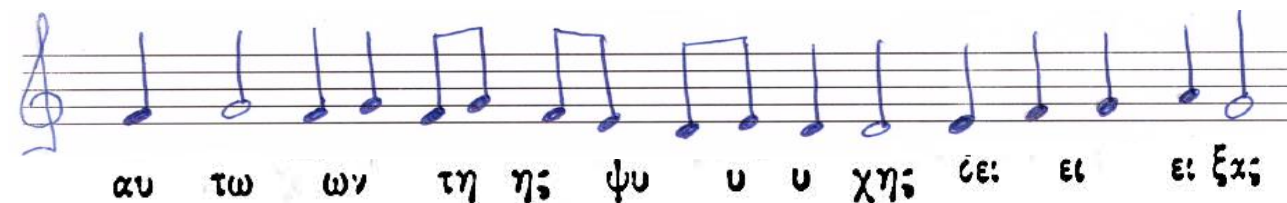
Ψάλτης

1

Ψάλτης

2

Handwritten musical notation in Greek script.

9.

Ψάλτης

1

Ψάλτης

2

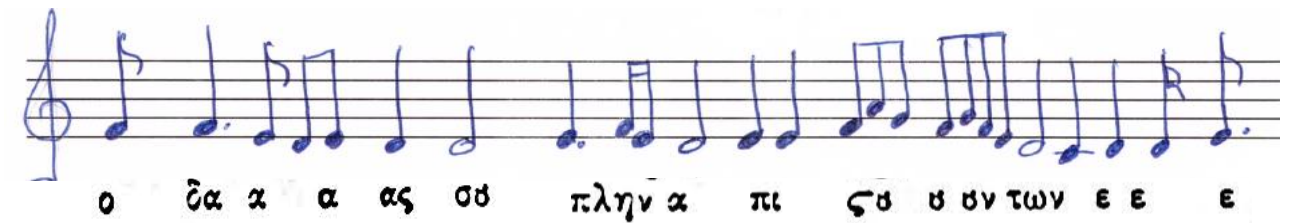
Handwritten musical notation in Greek script.

10.

Ψάλτης

1

Ψάλτης

2

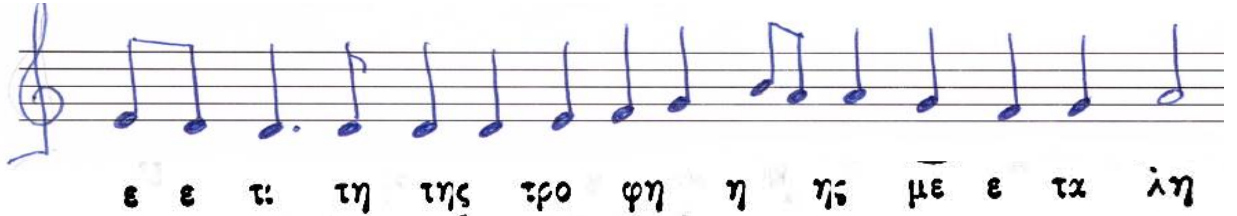
11. 15

11.

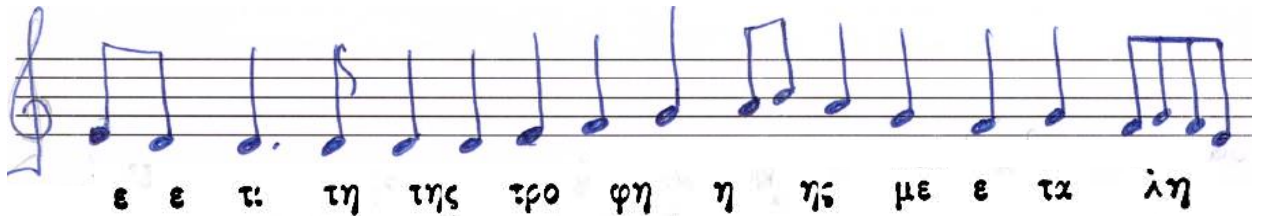
Ψάλτης

1

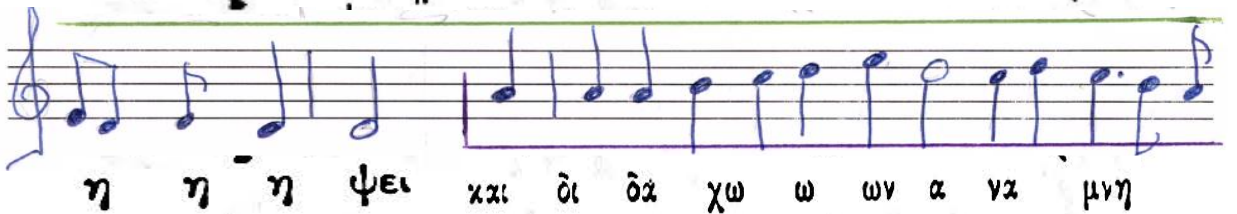
Ψάλτης

2

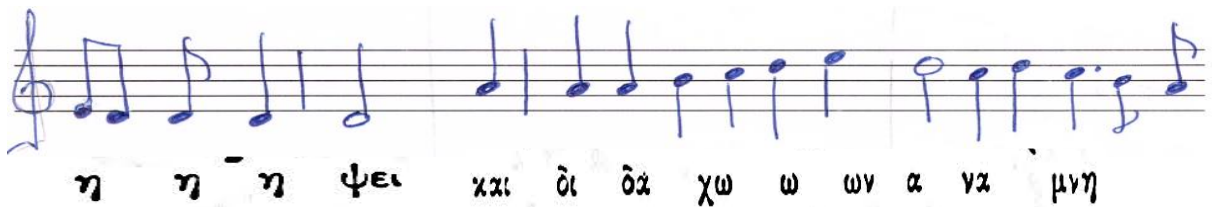
12. 15

12.

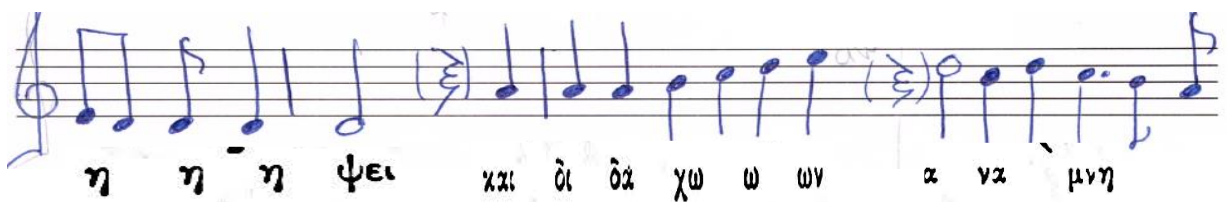
Ψάλτης

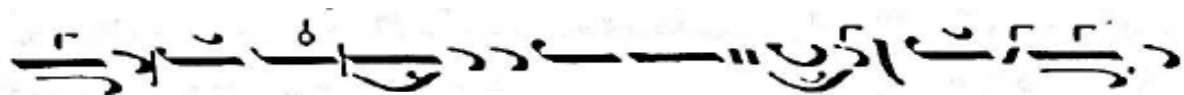
1

Ψάλτης

2

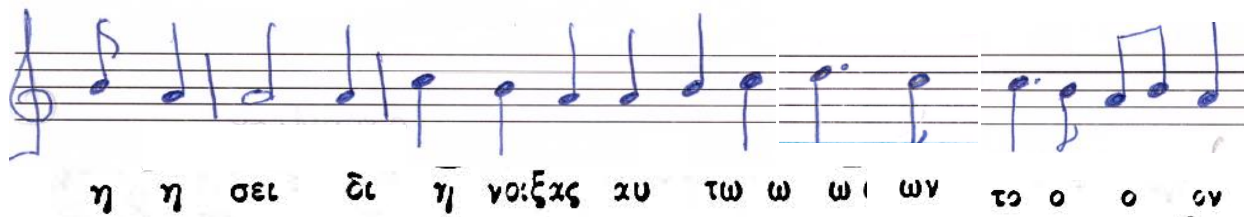

13.

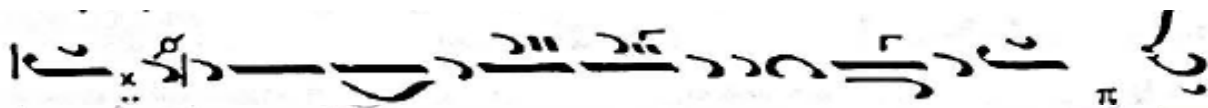
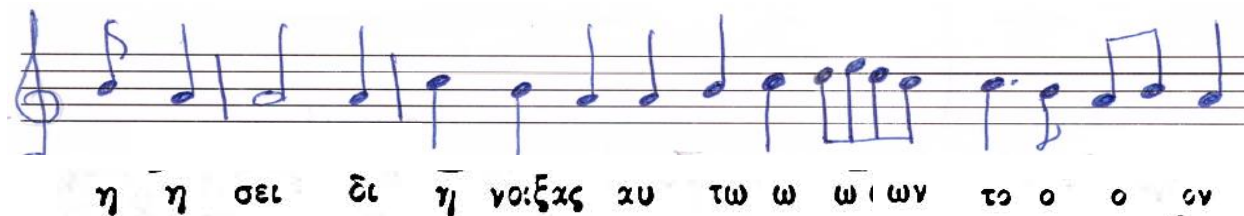
Ψάλτης

1

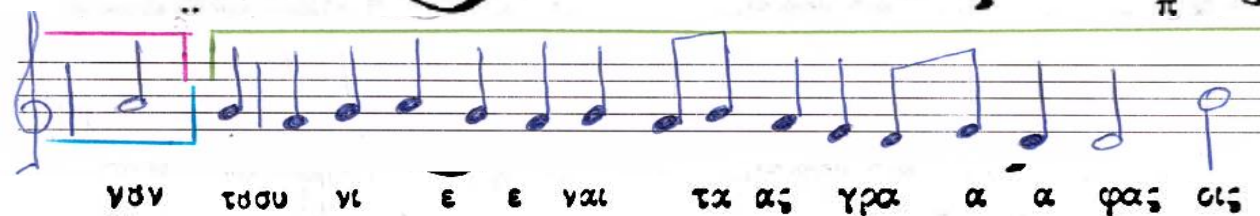

Ψάλτης

2

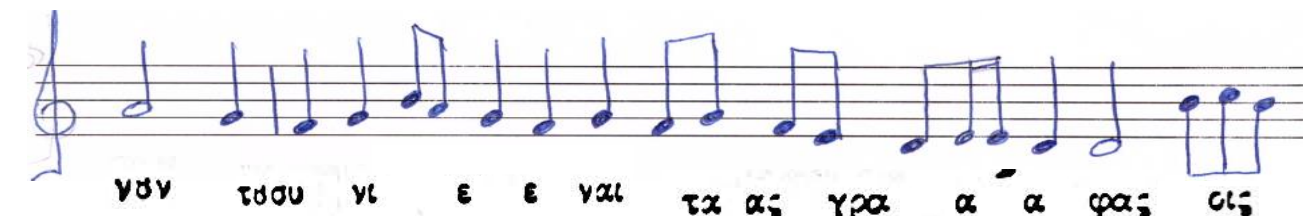

14.

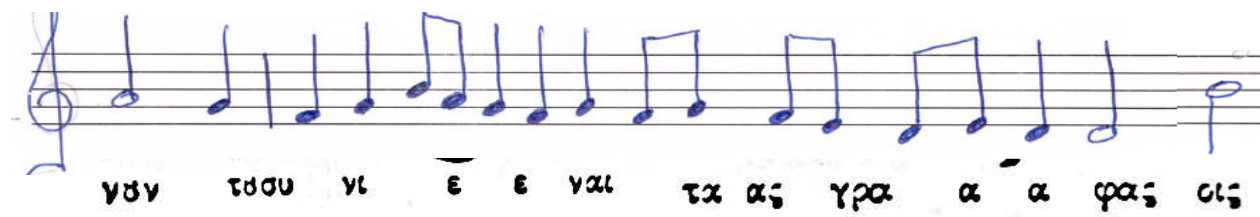
Ψάλτης

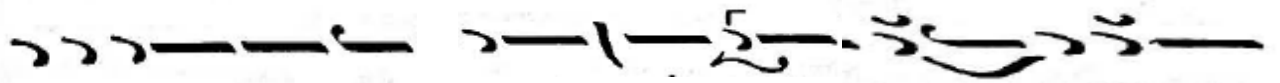
1

Ψάλτης

2

15.

κχ:την πα τρι κην ε παχ γε λι ι ι αν κα ααθ υ

Ψάλτης

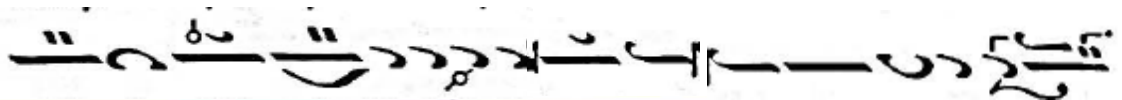
1

κχ:την πα τρι κην ε παχ γε λι ι ι αν κα ααθ υ

Ψάλτης

2

κχ:την πα τρι κην ε παχ γε λι ι ι αν κα ααθ υ

16.

πο ο σχο ο με ε ε ε νος και ευ λο γη η η η

Ψάλτης

1

πο ο σχο ο με ε ε ε νος και ευ λο γη η η η

Ψάλτης

2

πο ο σχο ο με ε ε ε νος και ευ λο γη η η η

17.

η η σα; α αυ τος; δι ε ε ε ςη η; προς υ υ ρα

Ψάλτης
1

η η σα; α αυ τος; δι ε ε ε ςη η; προς υ υ ρα

Ψάλτης
2

η η σα; α αυ τος; δι ε ε ε ςη η; προς υ υ ρα

18.

α α νον δι ο ο ο συν α αυ τος; προ σκυ νυ σ

Ψάλτης
1

α α νον δι ο ο ο συν α αυ τος; προ σκυ νυ σ

Ψάλτης
2

α α νον δι ο ο ο συν α αυ τος; προ σκυ νυ σ

19.

ο ο ο ο ο με εν σε ε ε ε ε ε ε ε ε

Ψάλτης

1

ο ο ο ο ο με εν σε ε ε ε ε ε ε ε ε

Ψάλτης

2

ο ο ο ο ο με εν σε ε ε ε ε ε ε ε ε

20.

ε ε Κυ υ υ ρι ι ε δο ο ο ξα α α α σοι

Ψάλτης

1

ε ε Κυ υ υ ρι ι ε δο ο ο ξα α α α σοι

Ψάλτης

2

ε ε Κυ υ υ ρι ι ε δο ο ο ξα α α α σοι